

Forskning og konkurranse: Kan konkurransen bli destruktiv?

Knut Bjørlykke ser på forholdet mellom økt konkurranse i academia og forskningsfusk.

ILLUSTRASJON: LARS FISKE

KNUT BJØRLYKKE,
professor emeritus,
Universitetet i Oslo
knut.bjorlykke@geo.uio.no
Foto: UiO

Det sies ofte i festtaler at forskning og særlig grunnforskning er drevet av nysgjerrighet, men det kan finnes mange forskjellige motiver for å forske.

Nysgjerrighetsforskning eller konkurranseidrett?

Både grunnforskning og anvendt forskning kan være drevet av nysgjerrighet hos forskeren, men det er knyttet stor prestisje til hvem som har oppnådd nye resultater, og til hvem som er opphavet til nye ideer. Konkurransen om hvem som er best, står her sentralt. Det er nå stor oppmerksomhet om forskningsetikk, og 12. mars var det et møte i Vitenskapsakademiet i Oslo om dette temaet.

Det ble her lagt stor vekt på hva som er passende straffereaksjoner for brudd på forskningsetiske regler, som plagiat, mangelfull sitering, fusk med data etc. Dette har gitt grunnlag for kompliserte juridiske utredninger om uredelighet og om bruddet på reglene har vært bevisst fusk eller ikke. Her blir det trukket paralleller til fusk i sporten (som for eksempel doping) – om hva som er tillatt i konkurranser, og om fusk er bevisst eller ubevisst.

Det er litt skremmende at forskning betraktes som en idrettsgren hvor konkurranse har kommet i sentrum. Hvem som har kommet med nye resultater og ideer, kan bli viktigere enn ideene selv.

Årsaker til forskningsfusk

Grunnen til at forskere er uredlige og fusker, kan være forskjellige. Den vanligste er kanskje knyttet til forskerens prestisje og ønske om å fremme sin egen karriere i den sterke konkurransen som finnes i mange fag. Dette kan resultere i at det publiseres resultater som er direkte feilaktige. I andre

tilfeller kan det publiseres feilaktige resultater som er manipulert for å kunne begrunne en bestemt konklusjon som forfatteren ønsker å argumentere for av økonomiske, ideologiske eller andre grunner.

Utelatelse eller manipulasjon av data kan brukes for å komme frem til en konklusjon som kan sikre fortsettelsen av prosjektet. Et eksempel kan være analyser av miljøforurensning som kan bagatelliseres eller forsterkes ut over det som det er faglig dekning for. Når forskningsprosjekter er begrunnet med faren for store miljøødeleggelser, kan det være vanskelig å innrømme at dataene tyder på at denne faren i dette tilfellet kanskje var overdrevet.

Publiserte artikler danner grunnlaget for en rangering av forskere med hensyn til produktivitet basert på antall artikler, hvor de er publisert og hvor mange ganger de er sitert av andre. Dette har ført til strid om hvem som har bidratt mest i form av de viktige ideer, arbeidsinnsats og hvem som fortjener å være med som forfattere av artikler.

Rangeringen av forskere blir brukt til å bestemme hvem som skal få midler til nye prosjekter, men hva med de som ikke når opp i konkurransen basert på publikasjonslister og siteringer? For fast ansatte lærere på universitetene kan dette bety at de ikke kan forske hvis forskningen koster noe, men de skal likevel gi en forskningsbasert undervisning. Universitetene må likevel betale lønn og andre utgifter til sine ansatte som gradvis blir dårligere kvalifisert. Instituttene ved universitetene bør disponere mer forskningsmidler til sine ansatte, også til de som ikke er helt fremragende, men som kan bidra i fagmiljøet.

Samarbeid innen forskningen

Ved universitetene kan den akademiske frihet til å velge vitenskapelige problemstillinger være begrenset. Tidligere var mye av forskningen innenfor rammen av mange små prosjekter med én eller noen få forskere. Nå blir det meste av forskningsmidlene kanalisert gjennom større forskningsprosjekter eller sentre ledet av én eller noen få forskere som skal være spesielt fremragende, og som i stor utstrekning formulerer de vitenskapelige problemstillingene og metodene.

Denne konsentrasjonen i store prosjekter kan være nyttig for å få forskerne til å trekke sammen mot et bestemt mål eller en bestemt problemstilling. Ulempen er at svært mange studenter og forskere får begrensede muligheter til å velge sin egen problemstilling og blir tvunget til å akseptere dem som inngår i prosjektet, og som alt er formulert av ledelsen.

Det sterke fokuset på individuelle forskningsprestasjoner kan skape en intern konkurranse på instituttene mellom universitetslærere eller forskergrupper og kan gå ut over det faglige samarbeidet. For sterk konkurranse kan være destruktivt med hensyn til samarbeid og faglige diskusjoner og dermed også for fremdriften av forskningen.

Universitetene bør legge større vekt på samarbeidsevner i tillegg til publisering og introdusere en litt mer moderne personalpolitikk – også for vitenskapelig personale. Dette forutsetter at instituttene i større grad også har forskningsmidler som kan bidra til egen forskning, og som kan føre til en bedre utnyttelse av hele den faste staben av forskere og forelesere.

“Utelatelse eller manipulasjon av data kan brukes for å komme frem til en konklusjon som kan sikre fortsettelsen av prosjektet”

“Det er litt skremmende at forskning be-
traktes som en idrettsgren hvor konkurranse
har kommet i sentrum. Hvem som har
kommet med nye resultater og ideer, kan
bli viktigere enn ideene selv”

